

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย กิจกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติทั้งกิจกรรมภายในครอบครัวและภายในสังคมส่วนใหญ่นั้น ล้วนเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจทั้งสิ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดเวลานับตั้งแต่มนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคมและมีการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ไปเป็นเศรษฐกิจแบบการค้าที่ต้องพึ่งพาเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่าง ๆ ทำให้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนเราตลอดเวลา เช่น ระบบการผลิตดั้งเดิมที่มุ่งเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือการเกษตรกรรมเพื่อยังชีพได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเพื่อการค้ามีการนำเครื่องจักรเข้ามาช่วยการผลิต เป็นกิจการอุตสาหกรรมชนิดต่าง ๆ การผลิตที่ไม่เหมือนกันย่อมทำให้เกิดความต้องการที่จะแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการซึ่งกันและกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยตรงแต่เดิม ได้พัฒนามาใช้เงินตรา เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนนั้น ทำให้ระบบการตลาดเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยโดยได้มีการสร้างระบบการขายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การโฆษณาหรือการลดราคาสินค้าเพื่อจูงใจผู้บริโภค ทำให้เกิดความต้องการสินค้าและบริการนั้น ๆ ผู้บริโภคจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรมการบริโภคไปด้วย

จากระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วยดังเช่นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 คือระหว่างปี 2530 ถึง 2534 เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงขึ้นโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 10.4 ต่อปี โดยอาศัยการลงทุน การส่งออก และการบริโภคภาค

เอกชนเป็นแกนนำ การผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น"หนึ่งเท่าตัว" จาก 1,095 พันล้านบาทในปี 2529 เป็นประมาณ 2,350 พันล้านบาทในปี 2534 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2535: 1) ณ สิ้นปี 2534 รายได้ต่อหัวเฉลี่ย 41,300 บาท ต่อปี เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.5 จากปี 2533 (ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย 2535: 5)

ระบบการผลิตของไทยซึ่งเคยเน้นการเกษตรกรรมและมุ่งการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนได้มีการเปลี่ยนแปลง"ขึ้นรากฐาน"โดยมีการอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาททางด้านการผลิตในลักษณะเปิดกว้างสู่นานาชาติมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากสถิติการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการส่งออกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2535: 1) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โครงสร้างการผลิตและการส่งออก ปี 2529 และปี 2534

รายการ	ปี	
	2529	2534
โครงสร้างการผลิต (%)		
สัดส่วนภาคเกษตรกรรมลดลง	16.2	12.2
สัดส่วนภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น	23.6	26.7
โครงสร้างการส่งออก (%)		
สัดส่วนการส่งออกภาคเกษตรกรรมลดลง	32.2	15.6
สัดส่วนการส่งออกภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น	55.8	78.0
การส่งออกสินค้าและบริการ/ GDP	26.5	37.0

ในปัจจุบันการบริโภคของคนไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากความต้องการทางด้านการบริโภคภายในประเทศ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประเภทหนึ่งที่สนับสนุนให้ระบบเศรษฐกิจขยายตัวในอัตราสูง โดยเฉพาะการบริโภคของภาคเอกชนหรือครัวเรือน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2533: 7) ปัญหาการเกิดช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนเป็นปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศประการหนึ่ง ซึ่งพบว่าในปี 2533 ประเทศไทยมีการออมเบื้องต้นขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.4 ขณะที่การลงทุนขยายตัวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 36.7 เป็นผลให้ช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนสูงที่สุดในรอบ 11 ปี โดยการออมต่ำกว่าการลงทุนถึงประมาณ ร้อยละ 7.3 ของผลผลิตเบื้องต้นของประเทศ (GDP) จึงเป็นเหตุสำคัญ ที่ทำให้เกิดภาวะเงินตึงตัวใน ปี 2533 นี้ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2534: 10) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถิติการออมและการลงทุนในประเทศ (ล้านบาท)

	2529	2530	2531	2532	2533
สัดส่วนต่อ GDP (%) :					
การลงทุนในประเทศ	21.8	23.9	28.8	31.5	36.7
การออมเบื้องต้น	22.4	23.4	26.1	27.9	29.4
การออมสุทธิ	12.4	15.5	20.7	22.1	22.5
ช่องว่างระหว่างการออมกับการลงทุน	.6	-.5	-2.7	-3.6	-7.3

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ

- หมายเหตุ 1. การลงทุนในประเทศ=Gross Domestic Capital Formation
 2. ช่องว่างระหว่างการออมกับการลงทุน=ดุลบัญชีเดินสะพัดในระบบบัญชีประชาชาติ

ปัญหาการเกิดช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนนี้ทำให้ไทยต้องพึ่งเงินลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การขาดความเป็นไทในทางเศรษฐกิจและปัญหาในการผ่อนชำระหนี้ต่างประเทศได้ ปัญหาเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด (ฝ่ายวิจัยธนาคารกรุงเทพ จำกัด 2533: 117-119) ปัญหาการออมของประเทศที่เพิ่มขึ้นในอัตราต่ำเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าการออมของครัวเรือนในอัตราต่ำ เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งดังที่ฝ่ายวิจัยธนาคารกรุงเทพ จำกัด (2533: 119-123) และบรรจง กุศลสถานภาพ (2535: 46-50) กล่าวถึงปัญหาการออมจากหน่วยครัวเรือนสรุปได้ว่า การออมเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้เกิดการลงทุนและความเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจุดเริ่มที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยคือ การลงทุนที่ได้โดยปกติจากครัวเรือน ซึ่งเป็นหน่วยเศรษฐกิจเดียวที่มีการออมเกินดุลมาโดยตลอด แต่ปัญหาในการออมของครัวเรือนยังเพิ่มในอัตราต่ำเนื่องจากรายได้ของประชากรต่ำ จำเป็นต้องใช้จ่ายไปเพื่อการบริโภคจนไม่เหลือพอที่จะออมได้ และค่านิยมวัฒนธรรมของสังคมไทยไม่เอื้ออำนวยต่อการเก็บออม มักมีนิสัยเอาอย่างกันในเรื่องการบริโภค ขาดการสนับสนุนส่งเสริมให้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการออมต่อการพัฒนาการเศรษฐกิจ

รายจ่ายของครัวเรือนที่สำคัญที่สุดคือการอุปโภคบริโภคของครัวเรือน โดยพิจารณาได้จากอัตราการเปลี่ยนแปลงลักษณะต่าง ๆ ของมูลค่าการใช้จ่ายซื้อสินค้าและบริการของครัวเรือน เช่น อัตราการขยายตัวของรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคโดยเฉลี่ยระหว่างปี 2529 ถึง 2533 ในหมวดอาหารเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีการบริโภคนมเนยและไข่ ขยายตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหมวดเครื่องดื่มประเภทที่มีแอลกอฮอล์ เป็นรายจ่ายที่มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ย

สูงกว่ารายจ่ายหมวดอื่น ๆ ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ หมวดการขนส่งและสื่อสาร และหมวดเฟอร์นิเจอร์เครื่องตกแต่งบ้านและเครื่องใช้ในครัวเรือน ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 อัตราการขยายตัวของรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค

ในราคาปี 2515

(ร้อยละ)

ประเภทของรายจ่าย	2529	2530	2531	2532	2533
1. รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค					
ของครัวเรือน	4.6	8.8	8.8	10.9	9.1
1.1 อาหาร	2.3	3.8	2.9	4.6	3.6
เนื้อสัตว์	3.1	3.8	3.5	5.0	3.8
นม เนย ไข่	2.0	11.8	14.4	7.0	10.8
ผัก และผลไม้	-3.3	5.6	2.3	7.3	-0.5
1.2 เครื่องดื่ม	8.0	7.2	13.0	18.1	19.9
เครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์	17.8	10.8	7.7	20.9	16.0
เครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์	-1.4	3.2	19.4	14.9	24.4
1.3 การขนส่งและการสื่อสาร	2.8	13.0	23.2	16.7	18.0
1.4 ยาสูบ	1.4	3.9	9.9	12.6	5.5
1.5 เฟอร์นิเจอร์ เครื่องตกแต่งบ้าน และเครื่องใช้ในครัวเรือน	5.9	27.2	23.6	24.2	13.6
1.6 ค่ารักษาพยาบาลและ ค่าอนามัยส่วนบุคคล	9.2	13.0	15.8	11.3	8.0

ตารางที่ 3 อัตราการขยายตัวของรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค

ในราคาปี 2515 (ต่อ)

(ร้อยละ)

ประเภทของรายจ่าย	2529	2530	2531	2532	2533
1.7 ค่าที่พักผ่อนหย่อนใจ การบันเทิง	7.6	18.7	12.3	10.6	6.5
ค่าโรงแรมและภัตตาคาร	7.7	22.7	11.8	11.0	6.0
อื่น ๆ	7.2	12.1	13.3	10.0	7.5
2. รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ของรัฐบาล	0.2	0.9	3.5	-0.1	2.9

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ

จากข้อมูลในตารางที่ 3 จะสังเกตได้ว่าพฤติกรรมการบริโภคของครัวเรือนมีรายจ่ายมากในหมวดสินค้าเปลืองเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นผลดีต่อการออมของครัวเรือน โดยทำให้การออมขยายตัวในอัตราต่ำมีผลให้ต้องพึ่งพิงเงินลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการพัฒนาการเศรษฐกิจของไทยดังกล่าว

นอกจากพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการของประชาชนในปัจจุบันจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยแล้ว การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่หลังไหลออกสู่ท้องตลาดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยให้ก้าวไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ได้ก่อให้เกิดความต้องการในการบริโภคสินค้าและบริการ มากกว่าความจำเป็นโดยอิทธิพลของสื่อสารมวลชนตลอดจนกลไกการตลาดทุกชนิดและการขยายตรงซึ่งทำให้พฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการเน้นสิ่งฟุ่มเฟือยความทันสมัยการตามอย่างกัน สินค้าและบริการที่หลังไหลออกมามากมายนี้ย่อมมีทั้งผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและด้อยคุณภาพ มีประโยชน์ และเป็นภัยต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค (สมาคม

พื้ทักษ์ประโยชน์ผู้บริโภค 2535: 4) ดังที่ ชงชัย สันติวงษ์ และฉายศิลป์
 เกี่ยววชถาญพิพัฒน (2534: 271) และชอดยั้ง คงทอง (2524: 26) ได้กล่าวถึง
 ปัญหต่าง ๆ ที่ผู้บริโภคมักประสบหลายประการและเกิดขึ้นเสมอคือความปลอดภย
 จากกรบริโภคสินค้าและบริการกรชาดน้าหนักและปริมาตรของสินค้าและบริการ
 กรแจ้งอายุกรใช้งน กรโฆษณาสินค้าเกินความจริง กรเลียนแบบและปลอม
 ในส่วนผสมสินค้า และการผูกชาดสินค้าและบริการ

นอกจากนั้นผลการวิจัยเรื่อง "สิทธิมนุษย: สิทธิผู้บริโภค" ของวิโรพล
 สุวรรณันท์ และจตุรงค์ วงศ์ทองสรรค์ (2526: 75-76) พบว่สินค้าที่เป็น
 อันตรายต่อสุขภาพและชีวิตได้แก่ ชากล่อมประสาก(28.04%)ชากันสูง(26.23%)
 สเปรย้ฉัดผม(15.37%) ชากม่แมลงในผัก(10.52%) สีสผสมอาหาร(9.75%)
 ขนผสมชากันบุด(8.94%) ผลไม้คอง(5.14%) และบริการที่เป็นอันตรายมี
 บริการรถเมล์(33.31%) เป็นต้น ผู้บริโภคจะได้รับอันตรายหลายประการ
 ตั้งแต่อาการเล็กน้อยจนถึงเสียชีวิตได้เช่นชากม่แมลงประเภท ออแกโน ฟอสเฟต
 (Organo Phosphates) พาราไซออน ทำให้ปวดหัวอาเจียน แน่นหน้าอก
 กล้ามเนื้อกระตุก หัวใจอาจหยุดเต้นได้ ส่วนคลอรีเนตเตด ไฮโดรคาร์บอน
 (Chorinated Hydrocarbons) เช่น พวกดีดีที เอ็นดริน ลินเดน ถ้าได้รับ
 มากจะเกิดอาการอ่อนเพลีย ปวดศีรษะ คลื่นไส้อาเจียน ท้องเสีย ม่านตาขยาย
 เสียกรทรงตัวมีการช้กกระตุกและอาจตายได้ ถ้าได้รับปริมาณน้อยจะสะสมใน
 ส่วนของไขมัน ถ้ามีมากพอก็อาจเป็นสาเหตุของมะเร็งหรือโลหิตจาง (วิโรจน์
 ณ บางช้าง บรรณาธิการ. 2527: 88-89) สีสผสมอาหารถ้าบริโภคมากและ
 บ่อยครั้งตัวสีจะเคลือบกระเพาะอาหารและลำไส้ ทำให้อาหารย่อยช้้าท้องอืดเพื่อ
 เป็นต้น (วิโรจน์ ณ บางช้าง บรรณาธิการ. 2527: 90-91) กรบริโภค
 อาหารที่มีสารเคมีที่ร่างกายไม่ได้ต้องการนี้เป็นการสะสมสารเคมีไว้ในร่างกาย
 จะทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามยในวันช้่างหน้า คือ ร่างกายจะอ่อนแอลง
 ทุกวัน แบบที่เรียกว่ากรตายผ่อนส่ง(ลำดวน เศวตมลัย และชิตีรัตน์ ปานม่วง
 2529: 4) ปัญหาที่เกิดจากกรบริโภคสินค้าและบริการเหล่านี้จะมีผลต่อสุขภาพ

อนามิขของผู้บริโภค อันเป็นปัญหาต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2533: 34) ผู้บริโภคที่ปราศจากพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ เป็นปัญหาที่บั่นทอนคุณภาพชีวิตของตนและสร้างความลำบากให้แก่ตนเองไม่มีวันสิ้นสุด (เย็นใจ เลาทวนิช 2533: 8) ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น มีแนวทางด้วยกันหลายประการดังที่ วรภัทร โศชนะเกษม (2522: 8) กล่าวถึงความต้องการให้ประชาชนในประเทศดำรงชีวิตได้ด้วยระดับการครองชีพและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม หมายถึง จะต้องเพิ่มปริมาณสินค้าและบริการ ที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชนทุกระดับสินค้าและบริการที่ดีนั้นย่อมจะให้ประโยชน์แก่ผู้บริโภคในราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพ และไม่มีการปลอมแปลงสินค้าหรือปิดบังข้อเท็จจริงเพื่อหลอกลวงผู้บริโภคและผู้ให้บริการ นอกจากนี้การศึกษาของ มัลลิกา นิจยาพร และอรุณศรี อนันตรศิริ (2535: 22) เรื่องแนวคิดของผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานต่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมไทย ยังพบว่าผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมทุกคนให้ความเห็นว่า

การศึกษาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้ เพราะผู้มีการศึกษาย่อมจะได้ความรู้และนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการชีวิตประจำวันโดยคุณภาพชีวิตไม่ได้หมายถึงการมีงานทำมีรายได้อย่างเดียวแต่หมายถึงการนำความรู้มาปรับปรุงความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น และการจัดการเรียนการสอน ควรเลือกสรรในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปสู่ในชีวิตจริงให้มากที่สุด

ปัญหาการบริโภคสินค้าและบริการของประชากรไทย ที่มีผลกระทบต่อปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศและต่อสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชกรนั้น สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหากับผู้บริโภคในฐานะ

ผู้ใช้สินค้าและบริการเนื่องจากการขาดข้อมูลและข่าวสารการมีนิสัยการซื้อที่ไม่ระมัดระวังของผู้บริโภคและขาดองค์การผู้บริโภค (ยอดยิ่ง คงทอง 2524: 29) นอกจากนี้ ช่าง จำเต็มแผด็จศึกษา(2524: 1) ได้กล่าวว่า ผู้บริโภคประมาณขาดความระมัดระวังตลอดจนขาดความรู้และความชำนาญตามกฎหมาย จึงเสียเปรียบผู้ประกอบธุรกิจ

การขาดข้อมูลข่าวสารและขาดความรู้ความชำนาญด้านกฎหมายตลอดจนมีนิสัยการซื้อที่ไม่ระมัดระวังของผู้บริโภคเช่นนี้ ย่อมจะเกิดความเสียหายในด้านทรัพย์สินและความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ซึ่งจะส่งผลถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ การให้การศึกษาแก่ประชาชน ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการบริโภคสินค้าและบริการ น่าจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะลดปัญหาแก่ผู้บริโภคได้ดังที่ ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท(2524: 92) ได้กล่าวว่า ในสังคมไทยการศึกษาเรื่องการบริโภคที่ถูกวิธีเป็นทางการไม่มีส่วนมากเห็นว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญสุดแต่ครอบครัวใจจะมีการอบรมและแนะนำแบบใด ดังนั้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคที่ถูกวิธีจะช่วยลดปัญหาเศรษฐกิจของผู้บริโภคได้ เป็นอย่างดี

ความรับผิดชอบต่อปัญหาเหล่านี้ย่อมจะตกอยู่กับ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่รัฐบาล ที่จะต้องรับผิดชอบและถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้การศึกษาแก่ผู้บริโภคที่จะช่วยให้ผู้บริโภคมีความรอบรู้และสามารถตัดสินใจ เลือกซื้อสินค้าและบริการได้ถูกต้อง นอกจากนี้หน่วยธุรกิจควรมีความตระหนักในการดำเนินงานของตนที่จะคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริโภคที่จะได้รับผู้รับผิดชอบที่สำคัญที่สุดคือ ผู้บริโภคที่จะต้องพยายามฝึกฝนและปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้มีความสามารถในการซื้อการใช้สินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ รู้วิธีจัดการทรัพย์สินของตนและตระหนักในภาระหน้าที่ที่จะช่วยกันรับผิดชอบในทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น

ปัจจุบันรัฐบาลได้เห็นความสำคัญในการให้การศึกษา เกี่ยวกับการบริโภคมากขึ้น และต้องการให้นักเรียนต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา ได้มีความรู้เกี่ยวกับการบริโภคดีขึ้นด้วยดังจะเห็นได้จาก แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับ

ที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2535:9) ได้ระบุแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต สรุปได้ว่า ความต้องการการพัฒนาของประเทศทั้งในด้าน เศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี ตลอดจนการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมทางสังคม วัฒนธรรมและการเมือง ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันซึ่งมีจุดร่วมที่สำคัญที่สุดคือจะต้องอาศัยการศึกษาเป็นปัจจัยหลักเพราะ การศึกษา คือเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพของคน ให้สามารถพึ่งตนเองพัฒนาชุมชนและสังคมได้ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการในการพัฒนา ที่มีความสำคัญในฐานะรากฐานของการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้า ไปในทิศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพข้อจำกัดและความต้องการของประเทศในด้านต่าง ๆ

การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าและบริการ แก่ผู้บริโภค ได้มีการให้การศึกษาทั้งนอกและในระบบโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ประชาชนทั่วไปและเยาวชนไทยเป็นผู้บริโภคที่ดีมีประสิทธิภาพ มีความสำนึกของการเป็นพลเมืองดีในด้านเศรษฐกิจซึ่งจะช่วยลดปัญหาความเสียหายเปรียบเทียบในการซื้อสินค้าและบริการ และการตัดสินใจซื้ออย่างขาดความระมัดระวังของผู้บริโภคได้ รวมทั้งปัญหาการขยายตัวทางเศรษฐกิจเนื่องจากการบริโภคภายในประเทศด้วย ถ้าประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนไทยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพเป็นผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าและบริการอย่างฉลาด คือ การซื้ออย่างมีหลักเกณฑ์รอบคอบและระมัดระวัง ให้ได้รับความพอใจมากที่สุดเมื่อจ่ายเงินไปแล้ว(วิวัฒน์ โชติเลอศักดิ์ และสุริยะ เจริมประธานราษฎร 2524: 35) ซึ่งจะเกิดผลดีในด้านการใช้ทรัพย์สินได้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่พึงพอใจมีความปลอดภัยในชีวิตและส่งผลถึงการออม อันจะทำให้ผู้บริโภคมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถทำประโยชน์ให้ตนเองและสังคมประเทศชาติได้ นั่นคือ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ ส่วนในบทบาทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์โดยสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เกี่ยวกับการลดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย การระมัดระวังที่ปลอมปนสารเคมีและการโฆษณาสินค้าเกินความ

จริง สำหรับบทบาทของการศึกษาในระบบโรงเรียนวิชาสังคมศึกษามีบทบาทโดยตรง เพราะเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษามุ่งเตรียมผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ดังเช่น เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1966: 3) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษาว่า เพื่อมุ่งเตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ เจมส์ เอ แบงส์ (Jame A. Banks 1977: 360-371) ที่ได้สรุปว่า ความรู้ความเข้าใจทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ควรเน้นเป็นพิเศษทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพราะจะทำให้นักเรียนมีพื้นฐานที่ดี สำหรับการคาดการณ์ผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ จนสามารถตัดสินใจที่จะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ มีเหตุผลในการใช้จ่าย รู้จักการออม และรู้จักรักษาสถิติของตนในฐานะผู้บริโภค และจอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis 1985: 5) ได้สรุปเป้าหมายของสังคมศึกษาข้อหนึ่งว่า เป้าหมายของวิชาสังคมศึกษามุ่งเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักหน้าที่ของความเป็นพลเมืองดีและมีความรู้ความเข้าใจและเกี่ยวกับการแสวงหารายได้ทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้การสร้างพลเมืองดีของสังคมจะต้องสนองตอบและสอดคล้องกับสภาพปัญหาสังคมด้วย ให้ผู้เรียนยืนอยู่บนจุดที่ต้องการการตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุดทุกอย่าง ซึ่งจะมีผลต่อตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (ลาวัณย์ วิชาวุฑฒิกุล 2533: 33) นอกจากนี้จุดประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) (กระทรวงศึกษาธิการ 2533: 1) ได้ระบุในข้อที่ 1 ว่า เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างและรูปแบบการอยู่ร่วมในสังคม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจการปกครองและศาสนากับการดำรงชีวิต ฉะนั้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค จึงสอดคล้องกับเป้าหมายสังคมศึกษาและจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในการเตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีเกี่ยวกับเศรษฐกิจของผู้บริโภค จนเกิดเป็นมโนทัศน์และนำไปปฏิบัติได้โดยไม่ต้องลองผิดลองถูกหรือหลงเชื่อการโฆษณาที่เกินความจริง จนก่อให้เกิดความสูญเสียดังที่

กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา มุ่งพัฒนา
 มโนทัศน์ให้กับนักเรียน จนทำให้นักเรียนมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดี
 เกี่ยวกับเศรษฐกิจของผู้บริโภคตลอดจนรู้จักเลือก และตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง
 ในด้าน การปฏิบัติตนเป็นผู้บริโภคที่ดีมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
 แก่ตนเองและสังคมส่วนรวมด้วย สำหรับเนื้อหาของเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคในชั้น
 มัธยมศึกษาตอนปลายนั้นได้บรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาวิทยาศาสตร์ พัฒนาบุคลิกภาพ
 (พละนามัย) และวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ เป็นวิชาบังคับแกน และวิชาเลือกเสรี
 ได้แก่ รายวิชา ว 203 วิทยาศาสตร์ รายวิชา พ 401 สุขศึกษา และรายวิชา
 ช 032 เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค เป็นต้น ซึ่งนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตาม
 ความสนใจ ส่วนในหลักสูตรสังคมศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคอยู่
 ในวิชาบังคับแกน ได้แก่ รายวิชา ส 504 สังคมศึกษา ซึ่งนักเรียนได้เรียนหมด
 ทุกคนและในวิชาเลือกเสรี ได้แก่ รายวิชา ส 061 รายได้ประชาชาติ รายวิชา
 ส 062 การเงิน การธนาคารและการคลัง ซึ่งนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้
 ตามความสนใจเช่นกัน

การเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
 โดยทั่วไปได้จากการเรียนรู้โดยตรงในห้องเรียนเพียงบางส่วน และอีกส่วนหนึ่ง
 ได้เรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงในสภาพแวดล้อมทางสังคม และสื่อสารมวลชน
 ต่าง ๆ ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้อาจยังมิได้ทำให้นักเรียน มีการพัฒนามโนทัศน์และ
 ความสำนึก ความเป็นพลเมืองดีกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค อย่างเป็นระบบและ
 ครอบคลุมมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติจนเป็นที่น่าพอใจโดยพิจารณาจากพฤติกรรม
 ของคนไทยส่วนใหญ่ที่ยังมีพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่มีระบบและเหมาะสม ซึ่งอาจ
 จะเป็นส่วนที่มาจากระบบการศึกษา ที่ยังขาดการให้การศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม
 เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยซึ่งเป็นครูสังคมศึกษาจึงสนใจที่จะ
 ศึกษาว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้ผ่านระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
 มาพอสมควรแล้ว และเข้าใจความต้องการเกี่ยวกับชีวิตของตนเองได้พอควร
 จะมีมโนทัศน์เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานใน

การให้การศึกษาแก่ผู้บริโภคร่วมไป ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร" เพื่อจะได้นำข้อค้นพบเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในด้านเศรษฐกิจของผู้บริโภค สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความเข้าใจพื้นฐานการบริโภคที่ถูกต้อง มีความคิดสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมประเทศชาติได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภคของนักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวแตกต่างกัน ได้แก่
 - 2.1 นักเรียนที่บิดาและมารดามีอาชีพแตกต่างกัน
 - 2.2 นักเรียนที่ครอบครัวมีระดับรายได้แตกต่างกัน
 - 2.3 นักเรียนที่บิดาและมารดามีระดับการศึกษาแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2536
2. ตัวแปรที่ต้องการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ คือ

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว คือ ลักษณะอาชีพของบิดามารดา ครอบครัวมีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษาของบิดามารดาของนักเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะอาชีพของบิดามารดา จัดเป็น 3 กลุ่มอาชีพ โดยอาศัย รายงานผลการวิจัยเรื่อง "การจัดช่วงชั้นทางสังคม: เกียรติภูมิของอาชีพต่าง ๆ ในสังคมไทย" ของสุภาวงศ์ จันวานิช (2531:32) เป็นแนวทางการจัดกลุ่มอาชีพ คือ

กลุ่มอาชีพรับข้าราชการ ได้แก่ ข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจ รวมทั้งพนักงานรัฐวิสาหกิจ แพทย์ วิศวกร อาจารย์มหาวิทยาลัย และนักการเมือง

กลุ่มอาชีพพนักงานบริษัทหรือเอกชน ได้แก่ เสมียน เจ้าหน้าที่ พนักงานทั่วไป พนักงานและบริการ และหัวหน้างานของบริษัท

กลุ่มอาชีพส่วนตัว ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป พ่อค้า ขายเป็นรายวัน เจ้าของกิจการธุรกิจ เกษตรกร ศิลปินและอาชีพอิสระต่าง ๆ

ระดับรายได้ของครอบครัว จัดระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเป็น 3 ระดับ โดยอาศัยข้อมูลสถิติการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว พ.ศ. 2533 ในเขตกรุงเทพมหานครของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นแนวทางนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่

ระดับต่ำ รายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท

ระดับกลาง รายได้ระหว่าง 5,000 - 30,000 บาท

ระดับสูง รายได้ 30,000 บาทขึ้นไป

ระดับการศึกษาของบิดามารดา จัดเป็น 3 ระดับ คือ

การศึกษาระดับต่ำ พิจารณาจากบิดามารดาที่มีการศึกษา ตั้งแต่ไม่ได้เข้าเรียน และระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (มัธยมศึกษาปีที่ 3)

การศึกษาระดับกลาง พิจารณาจากบิดามารดาที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 6) ถึงระดับปริญญาตรี

การศึกษาระดับสูง พิจารณาจากบิดามารดาที่มีการศึกษา
สูงกว่าระดับปริญญาตรี

2.2 ตัวแปรตาม คือ มโนทัศน์เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค
ซึ่งครอบคลุมขอบเขตมโนทัศน์ 6 ด้าน คือ ความหมายและความสำคัญของ
เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค ปัจจัยที่ทำให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าและบริการ หลักการซื้อ
การวางแผนการใช้จ่ายเงิน กฎหมายและสถาบันเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค
และปัญหาเศรษฐกิจของผู้บริโภคและแนวทางแก้ไข

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยถือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร
ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร ได้ตอบแบบสอบถามครั้งนี้เต็มความสามารถ

สมมติฐานในการวิจัย

อาร์เทอร์ อาร์ เจนเสน และเจเน็ต เฟรดเดอริคเซน (Arthur
R. Jensen and Janet Frederiksen 1973: 304-312) ได้ทำการวิจัย
เรื่อง "การทดสอบสมมติฐานของเจนเสนเกี่ยวกับการระลึกสิ่งที่จัดเป็นหมวดหมู่
และไม่จัดเป็นหมวดหมู่" เพื่อเปรียบเทียบการจำรายการที่จัดเป็นหมวดหมู่และ
ไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ระหว่างนักเรียนระดับประถมศึกษา ผิวขาวซึ่งเป็นนักเรียน
ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระดับกลาง และนักเรียนผิวดำ ซึ่งเป็นผู้ที่มี
สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระดับต่ำ ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกัน
ระหว่างเด็กผิวขาวและเด็กผิวดำ ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน
เมื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้ระดับ 2 คือ การเรียนรู้เชิงนามธรรม และเชิง
มโนทัศน์แต่การเรียนรู้ในระดับ 1 คือการท่องจำมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

สมหมาย เทียงพูนวงศ์ (2525: 51) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบ การคิดแบบอนุรักษ์ตามทฤษฎีเพียเจต์ของเด็กไทยต่าง ระดับอายุ และสถานภาพ ทางเศรษฐกิจและสังคม" พบว่าเด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงได้คะแนน การคิดแบบอนุรักษ์ด้านความยาว ด้านพื้นที่และด้านปริมาตรสูงกว่าเด็กที่มี สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า และจากงานวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์ทาง เศรษฐกิจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6" ของสายแก้ว ประทุม (2532:65) พบว่านักเรียนที่มีสถานภาพแวดล้อมทางครอบครัวด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน มีมโนทัศน์ทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน นอกจากนี้ วราวรรณ ตั้งตระการพงษ์ (2526: 34) ได้กล่าวว่า รายได้และการศึกษาต่างกันทำให้การบริโภคใช้จ่าย ของคนเราแตกต่างกันไป

จากรายงานการวิจัยและแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานใน การวิจัยครั้งนี้ว่า

1. นักเรียนที่บิดาและมารดามีอาชีพแตกต่างกันมีมโนทัศน์เกี่ยวกับ เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภครวมแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่ครอบครัวมีระดับรายได้แตกต่างกันมีมโนทัศน์เกี่ยวกับ เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภครวมแตกต่างกัน
3. นักเรียนที่บิดาและมารดามีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีมโนทัศน์ เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภครวมแตกต่างกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. มโนทัศน์ หมายถึง ความคิดที่สรุปรวบยอดจากข้อเท็จจริงอันเป็น ประสบการณ์จากการเรียนรู้ต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นข้อเท็จจริงนั้น
2. เศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค หมายถึง การศึกษาความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคโดยส่วนรวม ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของผู้บริโภคใน ชีวิตประจำวันในด้าน ความหมายและความสำคัญของเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค

ปัจจัยที่ทำให้ซื้อสินค้าและบริการ หลักการและข้อพึงปฏิบัติ ในการซื้อสินค้าและบริการ การวางแผนการใช้จ่ายเงิน กฎหมายและสถาบันเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ปัญหาเศรษฐกิจของผู้บริโภคและแนวทางแก้ไข

3. มโนทัศน์เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ จนเกิดเป็นความคิดที่สรุปรวบยอดจากการเรียนรู้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเศรษฐกิจของผู้บริโภคในชีวิตประจำวันด้านต่าง ๆ ทั้งจากการสังเกต การรับรู้ หรือประสบการณ์เดิมมาประมวลเข้าด้วยกัน

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทุกแผนการเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2536 ซึ่งได้ผ่านการเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตร

5. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว หมายถึง ลักษณะอาชีพของบิดาและมารดา ครอบครัวมีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษาของบิดาและมารดา ของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับผู้จัดทำหลักสูตรและผู้บริหารการศึกษา เพื่อใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค
2. เป็นแนวทางสำหรับครูสังคมศึกษาในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ผู้บริโภค
3. เป็นแนวทางการค้นคว้าวิจัยต่อไป